

SIGNALLINAN

nr 40 · december 2017

Tillbaka till Þhingvellir
The Hall Baltic Sea Expedition
Regalskeppet Kronan 1947–1980 – del 2

SIGNALLINAN

Nummer 40 • december 2017

ISSN 1650-4690

Tryck Holmbergs i Malmö

Ansvarig utgivare

Birgitta Forsén
birgittagforsen@gmail.com

Redaktör

Staffan von Arbin
staffan.arbin@gmail.com

Grafisk formgivare & teknisk redaktör

Anders Gutehall
anders.gutehall@gmail.com

Upphovsrätt

Redaktionellt material © SDHF

Artiklar © respektive författare

Foton © respektive fotograf

Illustrationer © respektive illustratör

För innehållet i artiklarna ansvarar
respektive författare.

Omslag

Dykning i Þhingvellir nationalpark
1963. Läs mer om denna historiska
dykplats på sidan 4.

Omslagsfoto

Dennis Österlund

INNEHÅLL

Dykarledaren BIRGITTA FORSÉN	3
Tillbaka till Þhingvellir STAFFAN VON ARBIN	4
En samlares problem BERT WESTENBERG	8
The Hall Baltic Sea Expedition LORELEI RANDALL	10
Classic dykträff med 50-årskalas THOMAS HELMERSSON	19
Fotografiet: Med dykarklocka i Stockholms ström STAFFAN VON ARBIN	20
Nordisk dykehistorisk treff i Larkollen BIRGITTA FORSÉN	22
Regalskeppet Kronan 1947–1980 – del 2 BENGT GRISELL	24
Dyktankhuset lockade många besökare under Kulturarvsdagen KENT FORSÉN	33
Föreningssidan	34

DYKARLEDAREN

BIRGITTA FORSÉN, ORDFÖRANDE I SDHF

Det lackar mot jul och snart är åter ett verksamhetsår till ända – ett år då redan många punkter i verksamhetsplanen genomförts. Vi har tagit fram metallpins och sydda tygmärken med vår logotyp som finns till försäljning på vår hemsida. Nya broschyrer om vår verksamhet har tryckts upp, denna gång även på engelska.

Vår guideutbildning har tagit fart och de nyutbildade guiderna vittnar om hur roligt och tacksamt det är att visa runt intresserade besökare. Inte minst hade de chans att pröva sina vingar under Kulturarvsdagen den 10 september, då Dyktankhuset var öppet och erbjöd ett stort antal ivriga guider.

I maj genomfördes den första stora rensningen av överskottsprylar vid vår container i Huddinge. Det blev ett lyckat arrangemang som bör upprepas nästa år då det finns mer att avyttra och målet är att bli av med containern.

Beträffande satsningar undrar du kanske hur det gått med vår vädjan om donationer för att kunna köpa in den tungdykarutrustning vi under många år lånat till Skärgårdsmässan? Halva beloppet är inbetalt och de resterande pengarna skall betalas i maj 2018. Ännu fattas cirka 10 000 kronor, så det finns fortfarande en chans att bidra. Vi har hittills fått ett fantastiskt gensvar från våra sponsorer och medlemmar. Varmt tack!

Vid årets skärgårdsmässa var det många som stod på kö för att få dyka tungt. Vår luftpump fick jobba för högttryck och även de som vevade!

Den verkligt stora satsningen under året var utan tvekan nytrycket av *Svenska dyktankar* – en samlings-

utgåva av tre olika böcker som sedan länge sålt slut. Glädjande nog var det många som förhandstecknade sig för de första numrerade exemplaren. I gott samarbete med Båtdokgruppen och efter ett gediget arbete var den nya boken klar lagom till Bokmässan i Göteborg i september.

Vision 2020 är långt ifrån bortglömd. Vi jobbar på med att söka sponsorer till projektet, men det är onekligen ett större företag att få ihop alla de miljoner som behövs. Har du någon idé, hör av dig!

En liten påminnelse: Har du e-post och inte meddelat oss denna är det risk att du missar en del information. Det är ett behändigt sätt att nå ut till alla medlemmar.

Jag vill till sist tacka alla medlemmar, som under året bidragit på olika sätt till vår verksamhet och önska alla en riktigt god jul och ett nytt spännande år inom Svensk Dykerihistorisk Förening!

Hans Örnhagen överlämnar det första numrerade exemplaret av *Svenska dyktankar* till Kerstin Lindemark, änka efter Dr Claes Lindemark som skrivit de tre böcker som ligger till grund för nyttgåvan. Foto: Privat.

Tillbaka till Þhingvellir

TEXT & FOTO: STAFFAN VON ARBIN

Silfra är namnet på en vattenfylld förkastningsspricka i Þhingvellir nationalpark, några mil nordost om Reykjavik på Island. En sikt på 70 meter eller mer gör dykningen i sprickan till en fantastisk upplevelse, en upplevelse som förstärks av den dramatiska topografin och vetskapen om att man dyker mellan två kontinentalplattor – den nordamerikanska och den eurasiska. Det är därför inte konstigt att Silfra av många rankas som en av de bästa dykplatserna i världen.

En historisk dykplats

Namnet Þhingvellir kommer av att det var här som Alltinget, islänningarnas lagstiftande församling, inrättades år 930 e. Kr. Med undantag för en kort period i början av 1800-talet har det faktiskt varit verksamt alltsedan dess, vilket gör Islands parlament till det äldsta existerande i världen. Området vid Þhingvellir består av den stora ravinen Almannagjá och en mängd mindre förkastningssprickor, varav flertalet är vattenfyllda. De extremt goda siktförhållandena förklaras av att vattnet i sprickorna är smältvatten från den närbelägna glaciären Langjökull som filtreras genom den porösa lavaberggrunden på sin väg till sjön Þhingvallavatn. Det är också orsaken till att vattnet håller en i det närmaste konstant temperatur på mellan två och fyra grader året om. Området blev nationalpark 1930 och deklarerades som världsarv av Unesco 2004.

Dykningen i Þhingvellir blev känd för en dykande allmänhet genom dykpionjären och grundaren av Aqua-Sport (sedermera Poseidon), Dennis Österlund, som tillsammans med sin norske vän och kollega Jan-Thommes Thomassen besökte Island 1963. De var enligt egen utsago de första att dyka i området. De idag närmast klassiska bilderna från dessa dykningar (se omslaget till detta nummer av *Signallinan*) användes under många år i marknadsföringen av Poseidons

dykmateriel. Dykningar gjordes bland annat vid en plats kallad Peningagjá, som är en del av förkastningssprickan Nikolausagjá. Vid Peningagjá brukar besökande turister ha för vana att offra ett mynt eller två, vilket har lett till att bottnen i den smala ravinen idag är helt täckt av mynt från hela världen. Hur långt tillbaka denna sedvänja sträcker sig är det ingen som riktigt vet, men det är inte otänkbart att den har gamla anor.

Upphävt dykförbud

Under lång tid rådde dykförbud i området. Det var prästen i Þhingvellir kyrka som såg till att förbudet efterlevdes. I början av 1990-talet lyckades den svenske undervattensfotografen Göran Ehlme och den isländske yrkesfotografen Leifur Rögnaldsson efter mycket övertalning utverka ett begränsat dyktillstånd. Detta blev början till att platsen successivt öppnades upp för dykning. Ehlme's bilder, som trycktes i bland annat den svenska dräktillverkaren Waterproofs dräktkatalog, fick stor internationell spridning och bidrog till att på nytt rikta sportdykarnas blickar mot platsen. Idag regleras dykningen genom nationalparksbestämmelserna som tillåter dykning i två av Þhingvellirs förkastningssprickor, Silfra och Davíðsgjá. Efter ett antal tragiska

De lodräta lavaväggarna ger dykningen i Silfra en dramatisk prägel.

dödsfall och andra allvarigare incidenter gäller numera maxdjupet 18 meter samt krav på torrdräkt. Dessutom är dykning under överhäng och i grottor inte längre tillåten.

Dykningen idag

Efter att tidigt under min dykarbana sett och förundrats över Österlunds, och senare Ehlms, fantastiska undervattensbilder har jag länge drömt om att själv en dag få dyka i Þhingvellirs klara glaciärvatten. I samband med en kortare familjetripp till Island i juli 2016 kom så äntligen det tillfälle jag så länge gått och väntat på. Det är förstås en stor skillnad att besöka området idag jämfört med hur det var i början av 1960-talet.

Guidade dyk- och snorkelturer i Silfra har blivit "big business" och en del av en stadigt växande äventyrsturism på ön. Idag opererar tre större och några mindre utfärdsarrangörer i området, och enligt uppgift besöks Silfra årligen av omkring 50 000 dykare och snorklare från hela världen.

För besökarnas bekvämlighet, och för att minimera slitaget på den känsliga naturen, har man låtit inrätta en parkeringsplats ett par hundra meter från själva dykplatsen. I anslutning till denna finns robusta bänkar för ombyte och fika och till och med en vattentoilet! Av samma anledning sker i- och uppstigning numera via fasta plattformar. Det är med andra ord välordnat så det förslår. Vid mitt besök på platsen kunde jag räkna till inte mindre än ett tiotal minibussar med gästande snorklare och dykare. Trots att ett

Det kalla glaciärvattnet är kristallklart och har en blåaktig ton.

Varje år besöker runt 50 000 dykare och snorklare från hela världen Silfra.

stort antal människor skulle samsas om en relativt begränsad yta upplevde jag inte trängseln som besvärande. I vattnet var den, tack och lov, över huvud taget inte märkbar. Men det är klart – särskilt exklusiv känns ju förstås inte dykplatsen längre ...

Väl tilltagen prislapp

Jag dök med utfärdsarrangören Dive Silfra som är en del av företaget Arctic Adventures. Själv hade jag en väldig tur under mitt besök, då det visade sig att jag var företagets enda dykande kund den dagen. Det blev därför två extremt avslappnade och trevliga dyk både för mig och min guide Julian, som för egen del betecknade dagen

som ”rena semestern”. Att solen sken från en i det närmaste molnfri himmel, och att sikten var om möjligt ännu bättre än normalt, gjorde förstås inte saken sämre. Prislappen, drygt 3 000 kronor för två dyk, hyra av utrustning, transport och guide, kan kanske tyckas väl tilltagen. Samtidigt är ju Þhingvellir en av de där platserna man som dykare bara ”måste” pricka av – något som arrangörerna naturligtvis är mycket väl medvetna om.

Källor

Dennis Österlunds efterlämnade handlingar.
Muntliga uppgifter från Göran Ehlmé, Henån.
Österlund, D. 1968. Treasure den of the gods. *Skin-diver* nr 11.

En samlares problem

RAPPORT FRÅN SDHF:S ”DYKLOPPIS”

TEXT: BERT WESTENBERG

FOTO: TOMAS JANGVIK

Det är lätt när man har ett specialintresse att samla på sig föremål som är relaterade till detta område. Är det till exempel frimärken kan man med gott samvete låta samlingen expandera utan tanke på utrymmesbehov. Är däremot intresset inriktat på det dykerihistoriska området kan snabbt problem uppstå. Dyktankhuset ställdes till SDHF:s förfogande för att kunna exponera dykutrustning från såväl civil som militär verksamhet. En intensiv insamling påbörjades där Försvarmakten med stor generositet bidrog med dykerimateriel och yrkesdykarkåren skänkte utrustning som de hittade i sina gömmor, men även dagsaktuell materiel. Från fritidssektorn, sportdykarna, fick vi artiklar som de inte längre hade användning för. Dessa skänktes till SDHF

istället för att kastas bort. Samlingarna växte snabbt. När Dyktankhusets pannrum byggdes om till utställningslokal kunde vi tillfredsställa vår iver att exponera ytterligare en mängd intressanta föremål.

Några av SDHF:s ”hamstrar” lyckades dock så bra i sin iver att utöka samlingarna, många gånger med dubletter, att vi till slut blev tvungna att köpa en 20-fotscontainer för att kunna ta hand om den ständiga strömmen av ”nya” prylar. En del kompletta utrustningar, såsom dykapparater, dräkter och västar, men även en hel del reservdelar som ventiler, bultar, kåpor till andningsapparater, söklinor med mera fyllde snabbt även detta förvaringsutrymme. Förutom att containern inte är i bästa skick så kostar uppställningen i Huddinge en inte försumbar summa pengar varje år. Efter många diskussioner beslutade styrelsen därför att en arbetsgrupp skulle ta sig an projektet ”avveckling av containern”.

Under Hans Örnhagens sakkunniga och stränga ledning märktes föremålen upp med etiketter: vita för försäljning eller gröna för eventuella framtida exponering på Dyktankhuset eller som bytesobjekt med andra föreningar. I början av vårt sorteringsarbete såg containerns innanmäte mer ut som en avstjälpningsplats på ett skrotupplag. Till slut, när vi hade nått containerns innersta gömmor, var resultatet klart förvånande: en välsorterad ”butik” i dykrelaterade varor representerande militär dykning, yrkesdykning, lätt dykning, tung dykning och sportdykning – och slutligen ett välsorterat lager med skrot eller ”bra att ha-grejer”.

Några av alla de föremål som gick under klubban.

”Nå vad får jag för dessa fina väskor? Något bud?” Auktionisten Bert Westenberg försöker få fart på budgivningen.

Så kom den 20 maj och den med stor spänning emotsedda dagen för ”dykloppisen”. Skulle det komma några intresserade människor och bjuda på det vi gallrat ut till auktion? Skulle man hitta ut till Hamnardalsslingan 3 i Huddinge och T-Tainers ”containerstad”? Solen sken och det visade sig bli en riktigt skön försommardag. Auktionskommittén, bestående av Hans Örnhagen, Hans Bohlin, Hans Forsman, Tomas Jangvik och undertecknad, placerade ut sällobjekten som sedan tidigare försetts med nummerade etiketter. Bord ställdes fram med kaffe, te och småkakor. Hans Örnhagen satte sig vid ett bord med en dator och den aktuella auktionslistan. Vi var klara för anstormningen av hugade spekulanter! Ja, någon anstormning blev det inte, men cirka 15 intresserade och förväntansfulla dykare ”dök upp”. Undertecknad fick det hedersamma och stimulerande uppdraget att ta på sig rollen som auktionist. Cirka 100 poster skulle gå under klubban.

Det hela började lite sävligt, men så småningom blev publiken varm i kläderna med en intensiv budgivning som resultat. Tidvis blev det en kamp mellan vår vän David Dekker från Nederländerna och de svenska spekulanterna. Mycket tack vare David trissades några bud upp en hel del till SDHF:s stora glädje. Efter cirka två timmar var auktionen över och merparten av objekten hade fallit under klubban. Det som ingen hade lagt ett bud på, det vill säga ”skrotlådorna”, erbjöds de närvarande att ta hand om utan kostnad. Återstående föremål som ingen ville förbarma sig över gled smidigt ner i den skräpcontainer som stod lägligt placerad intill vår auktionsplats.

När alla åkt kunde auktionskommittén belåtet konstaterar att vår container nu var relativt tom och att auktionen inbringat runt 12 000 kronor. Förutom att vi uppnått ett tillfredställande resultat hade både publiken och vi haft en synnerligen givande dag med stort kunskapsutbyte.

The Hall Baltic Sea Expedition

342 WEST 23RD STREET, NYC, NY

TEXT: LORELEI RANDALL

Uppgifter om skatter är ofta grundade på sägner och visar sig i många fall vara rena fantasier. Trots det är det många som lockas att försöka hitta de påstådda dyrbarheterna. I denna artikel berättar historikern Lorelei Randall om skattsökaren Gunnar Hall, en svenskamerikan boende i New York, som på 1930-talet planerade flera skattsökarexpeditioner.

Gunnar Hall föddes i Lyngesjö i Skåne som äldste son till folkskolläraren och kantorn Jöns Hall. Han gjorde sin militärtjänst vid flottan i Karlskrona som ångbåtseldare. Efter det mönstrade han på olika fartyg som gick rutter på Sydamerika och västindiska öarna. När han var 38 år emigrerade han till USA och omnämns som elektrisk ingenjör i passagerarlistan vid den amerikanska immigrationsmyndigheten. Från sin bostad på Manhattan förberedde han "The Hall Baltic Sea Expedition", i syfte att locka rika amerikaner att satsa pengar i skattsökeri på och omkring Gotland. Men innan dess vände han sig till svenska folket för att få ihop en finansiering till sökandet efter och bärgningen av Valdemar Atterdags sägenomspunna skatt. Det väckte intresse i både svensk och amerikansk press.

Gunnar Hall på körkortsfoto från 1948. Källa: Riksarkivet.

Kung Valdemar Atterdags skatt

Sägner berättar att när kung Valdemar av Danmark hade fattat sitt beslut om att erövra Gotland och plundra Visby så begav han sig först ensam och i största hemlighet. Under ett helt år genomströvade han ön förklädd till köpman. Vid Skogs i Hamra socken bodde på den tiden en trollkärning som han rådfrågade. När hon förstod hans avsikter, och hörde hans skrytsamma ord om att han skulle bränna och förhärja hela landet, sa hon rent ut att det aldrig skulle lyckas. Valdemar ingick då ett förbund med trollkärningen för att hon skulle hjälpa honom att inta Visby och den södra delen av ön, men på det villkoret att hus och folk skulle skonas.

När han kom med sin här blev segern också hans, det var den 27 juli 1361. Sitt löfte till trollkärningen höll han inte. Vad som framförallt förbittrade henne var att han bröt ut två stora karbunkelstenar (röda ädelstenar som förr troddes skina i mörker) ur Sankt Nicolai kyrkas gavel. Då dessa stenar med sitt sken hade tjänat som sjömärken för sjöfarande beslutade trollkärningen att han aldrig skulle få dem med sig hem. När Valdemars flotta på hemvägen passerade Stora och Lilla Karlsö gav kungen order om att det skepp som förde de rövade skatterna skulle ge en äresalut som skulle höras över hela

landet. Alla kanonerna avlossades, men fartyget sprack och sjönk.

Det sägs att man i klart väder och stilla sjö kan se hur karbunkelstenarna glimmar i solen, och ibland kan man också se fartyget under vattnet. Det uppges ligga nära Lilla Karlsö, på en enslinje mellan Sanda och Klinte kyrkor. Men en stor svart hund syns jämt sitta där på storluckan och vakta skatterna till domedag.

Enligt *Rimkrönikan* från mitten av 1400-talet skulle skeppsbrottet i stället ha ägt rum i Tjust skärgård utanför Västervik:

Sen han skinnade staden och landet till rot
Så de finge ingen bot
Osägeligt silver och guld han där fick
Gud fogade så att allting förgick
Som han velat till Danmark föra
Då får det som man nu skall höra
Vid Tyuste skär upp på en sten
Där både skepp och gods igen
Och alla de i skeppet voro inne

Enligt en dansk krönika, nedskrivna bara ett par år efter krigståget till Gotland 1361, ska Valdemar lyckligen ha återvänt till sitt hemland med sina dyrbarheter.

Tillstånd till skattsökarexpedition

I mars 1933 skrev Gunnar Hall till landshövdingen på Gotland och anhöll vördsamt om att få söka efter och bärga Valdemar Atterdags skatt vid Karlsöarna. Han beviljades tillstånd i början av april med vissa förbehåll. Om fyndet var helt eller delvis av guld, silver, koppar eller bestod av andra värdeföremål skulle det hembjudas till staten.

När han hade resolutionen i sin hand vände han sig till allmänheten för att inhämta medel till en expedition. Han gick ut via pressen och annonser med erbjudande till svenska folket om att teckna vinstandelar. Vinstandelarna låg på tio, tjugo eller femtio kronor, men även större

belopp som hundra eller femhundra kronor. Han utlovade en vinst på tio kronor för varje insatt krona. Han sade sig vara erfaren i vraksökning, och enligt egen utsago var han en före detta dykare i flottan samt en erfaren djuphavsdykare.

Sökningen skulle genomföras med dykarklocka, slagruta och genom vanlig djupsjödunkning. Dykarklockan hade han själv konstruerat. Han uppgav att höljet skulle tillverkas i Kristianstad, men utrustningen skulle han ta med sig från Amerika. Klockan skulle vara cylinderformad, inte kulformig som de brukade vara. Den skulle utrustas med tre starka strålkastare och fyra observationsfönster. En egenhet var att en av strålkastarna var placerad i botten där det också fanns ett observationsfönster med en förlängningstub.

Klockan, som skulle rymma två personer, skulle förses med syrgasbehållare för sex timmar, telefon samt kemikalier för absorbering av fuktighet och kolsyra. Nedstigningen ner till hundra meter skulle endast ta fyra minuter. Planerna var att sökningarna skulle ske fyra meter från havsbotten. Genom radiokontakt med personerna i klockan var det möjligt att höja eller sänka klockan beroende på bottenförhållandena. Klockan skulle framföras med ett fartyg inhyrt från Gotland.

Botten på vrakplatsen utanför Karlsöarna bestod enligt Hall av lera samt grov och fin sand som förflyttade sig genom havsströmmarna. Det gällde då att först och främst utforska strömförhållandena och för en modern dykare att avvakta tills vraket låg helt öppet. Det skulle aldrig ha fallit honom in att ge sig in på stora utgrävningar, utan han skulle låta havet ”arbeta” åt sig.

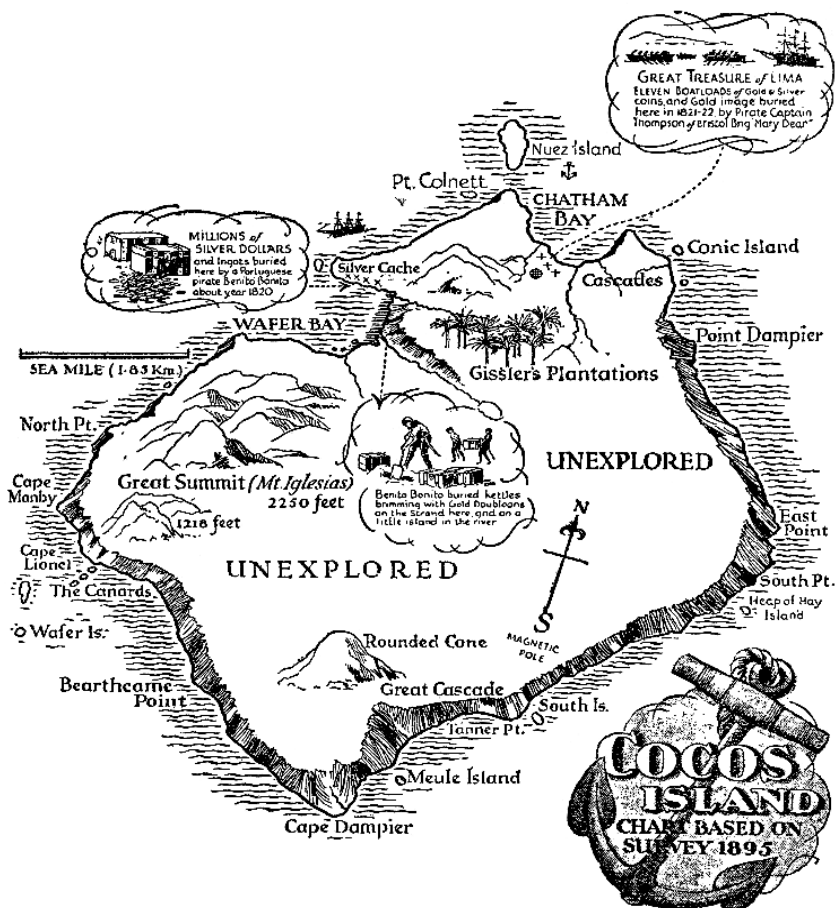
”Havets millioner”

Hall värderade Valdemar Atterdags skatt till tio miljoner kronor, men det var inte det enda skattsökeri han planerade för. Han gav ut ett prospekt med rubriken *Havets millioner*. I detta uppgav han att han förutom Valdemar Atterdags skatt tänkte söka skatter vid Kokosön och Bahamas.

De som satsade pengar utlovades en stor vinst, till och med en förmögenhet.

Hall berättade att vid Kokosön, ett gammalt sjörövertillhåll utanför Sydamerikas nordkust, fanns den så kallade Limaskatten som var värderad till sextio miljoner dollar. Två sjökaptener, båda morbröder till Hall, hade redan lokaliserat skatten till ett begränsat område, men de hade för dåliga redskap för att fullfölja uppdraget. Vid efterforskningarna hade den ene morbrodern drunknat medan den andre hade misslyckats med att utrusta en dykarexpedition i Costa Rica. Han hade återvänt till Sverige vid sekelskiftet med oförrättat ärende. Detta hade väckt Halls intresse och han beslutade att fullfölja planerna.

Limaskatten hade förts ombord 1821 på briggen Mary Dear då en revolution hotade att bryta ut i Peru. Briggens skeppare, Thompson, hade kastat stadens representanter överbord och gömt skatten. Den bestod bland annat av en bild av jungfru Maria med barnet i kroppsstorlek i rent guld och med en vikt av 1 200 kilo. Emellertid kunde skatten vara svår att hitta då den dolles av kvicksand som kom och gick. Det kunde dessutom vara besvärligt med hajar och bläckfiskar. En annan sak var att en son till en kolhandlare i England funnit en bok på ett antikvariat för några pennies. När han lossade ett blad från pärmerna hittade han en karta över Kokosön från början av 1800-talet. Han förmodade att det

Thompsons påstådda skattkarta över Kokosön. Bilden är hämtad ur boken *Panorama of treasure hunting* av Harold T. Wilkens som gavs ut 1940.

var Thompsons karta och planerade att åka dit så fort som möjligt. Detta oroade inte Hall något särskilt då han menade att det fanns så många andra skatter. Han hade ett helt arkiv som var som en gyllene bok med världens alla skatter.

I detta arkiv fanns det bland annat en uppgift om ett portugisiskt skepp, Madres de Paos, som sjönk 1608 i Nagasakibukten. Det hade guld och dyrbarheter ombord till ett värde av tjugo miljoner dollar som hade stulits från dåvarande Siam. Med uppgifterna från Halls arkiv hade en japansk expedition utrustats och funnit vraket. Teakbjälkar, 81 ”antikarmar” (oklart vad som menas) och tre skelett hade påträffats, men expeditionen tvingades avbryta bärgningen på grund av dåligt väder.

En annan skatt som fanns med på Halls lista var Maximilians kronjuveler, värderade till sex miljoner dollar. Historien berättar att när Maximilian kom som kejsare till Mexiko 1864 hade han med sig denna skatt. Den var rövad på 1600-talet från ett hindutempel i Burma av en greve från Habsburg och det var så Maximilian hade fått dyrbarheterna. När det blev revolution i Mexiko och kejsare Maximilian blev skjuten av revolutionären Diaz blev skatten kvar där fram till 1910. Ångaren Merida skulle då föra juvelerna tillbaka till Europa, men sjönk vid Cape Henry i Virginia. En expedition blev organiserad hösten 1932 och man fann Meridas vrak 62 sjömil sydväst om Cape Henry på 70 famnars djup. Man hade stora förhoppningar på bärgningen.

Ytterligare en skatt som omtalades av Hall var ett engelskt fartyg vid namn Hussar, som sjönk 1780 i Hell Gate på ingående till New York. Fartyget var lastat med fyra miljoner dollar i guld avsedda till de engelska trupperna i Amerika. Hall uppgav att han lett sökarbetet för firman Taylor Company och funnit vraket den 15 januari 1933. Vraket var helt övertäckt med sand, men man planerade att bygga rörtunnlar för att komma åt skeppskassan. Men skattsökarnas paradiset fanns ändå vid de västindiska öarna, menade Hall, och det planerades flera expeditioner dit.

I mitten av maj samma år väntades Hall till Sverige. Hans bror Malte, som deltog i projektet, berättade i pressen om att de hade fått in tiotusen kronor och redogjorde för styrelsen som hade sitt säte i USA. I pressen menade man att skattsökaren Gunnar Hall var en äventyrlig herre med vida vyer. En släkting och tidigare grannar i Sverige sade alla att de vidlyftiga planerna var ett gott skämt och att Gunnar var en mästare i att bygga luftslott. Hans morbröder hade inte ens varit i närheten av Kokosön och än mindre letat skatter. Man hade aldrig hört talas om att Hall hade genomfört några av sina planer och Visby-expeditionen skulle nog aldrig bli av. Svenska folket menade att snarare än att *hämta* pengar ur sjön var det att *kasta* pengarna i sjön.

En annan slags skattjakt

Någon sökning efter Valdemar Atterdags skatt genomfördes aldrig. I den svenska pressen 1933 hade man fram till i juni kunnat läsa om Gunnar Hall och alla hans fantastiska skatter. På hösten 1933 figurerade han åter igen i svenska tidningar och nu även i amerikanska tidningar. Men det handlade då om en helt annan skattjakt. I augusti 1933 kunde man på första sidan i den amerikanska tidningen *The Bayonne Times* i New Jersey läsa att två bröder, Anton och Carl, båda bosatta i Amerika, hade gripits. Det var inga mindre än bröderna Hall, Gunnar och hans yngre bror Bertil. Troligen använde de sina andra dopnamn för att undgå igenkänning.

Gunnar hade varit på besök hos sin bror Bertil, som var anställd som klockare och organist vid den svenska lutheranska kyrkan Eleanora i Jersey City sedan februari samma år. Vid besöket bestämde sig bröderna att göra ett besök i doktor Woodruffs hem. Han var vid tillfället inte hemma och de icke välkomna gästerna plockade på sig värdefullt gods värderat till drygt femhundra dollar, såsom dyrbara slipsar, damtrosor, smycken, klockor, parfymer, puder, badsalt, en

portfölj och andra artiklar. De svepte in godset i ett lakan och gömde det i kyrktornet. En del av bytet som innehöll silver gömde de på en gård i närheten av doktor Woodruffs hem. När doktorn kom hem upptäckte han inbrottet och larmade polisen.

Bröderna som var på väg att hämta det resterande tjuvgodset upptäcktes av polisen, smygandes omkring på brottsplatsen. De greps, och när deras redogörelse vid tidpunkten för inbrottet inte stämde överens häktades de. Båda förnekade brott. Gunnar uppgav för polisen, troligen för att imponera, att han var djuphavsdykare och skrev för en svensk tidning i New York och för en annan tidning hemma i Sverige. Han tillkallade så småningom polisens förhållningsledare för att gråtande erkänna brottet. Han sade att han hade dåligt samvete och att han skulle ha återlämnat stöldgodset i vilket fall som helst. Bertil sade gråtande att han inte hade något att erkänna då han var för full för att komma ihåg någonting. I domstolen varken erkände eller förnekade de brottet. De dömdes till vardera ett års

fängelse, och för Bertils del utvisning till Kanada efter avtjänat straff.

”The Hall Baltic Sea Expedition”

Hall gav inte upp sitt skattsökeri utan planerade för ”The Hall Baltic Sea Expedition” två år senare. Den här gången vände han sig till förmögna amerikaner med erbjudande om att delta i expeditionen. Han gav ut en broschyr som var rikt illustrerad med bilder från Gotland, ”Östersjöns Kreta”, med tecknade dykare som lyfte tunnor med mynt från havsbotten och sjökort över den förmodade ”skattkamarön” Stora Karlsö. Grottan på ön hade på kartan givits det spännande namnet ”Pirate Cave”.

Vidare i broschyren räknade han upp deltagarna som skulle ingå i expeditionen. Han själv framträdde som ”Expedition Commander”, hans bror Malte, lantbrukare och boende i Sverige, presenterades som gruvingenjör, geolog och dykarassistent. Vidare ingick en amerikan såsom organisationschef och rådgivare i arkeologiska frågor samt ytterligare en som var medarbetare på *American Museum of Natural History Magazine*. Med i projektet fanns också en hävdatecknare, alltså en historiker.

Expeditionen skulle med elektriska slagrutor genomsöka olika kyrkoruiner på Gotland. Gunnar liknade ruinerna vid forna medeltida bankvalv. Han ansökte om tillstånd från Visby stad. Liknande undersökningar planerades på den gotländska landsbygden med markägarnas tillstånd. Han framhöll att det under det senaste årtiondet hade gjorts fynd av guld, silver och smycken, men att inga vetenskapliga undersökningar hade utförts. Även Valdemar Atterdags skatt, som man redan hade tillstånd att söka efter sedan 1933, skulle man försöka finna.

Den utrustning som skulle användas kunde enligt Hall indikera två olika malmförekomster och bestod av fyra malmetningsinstrument; ett

ANTON G. HALL

CARL B. HALL

Loot from Robbery Found Hidden in Church; Organist And Brother Under Arrest

Förstasidan på den amerikanska tidningen *The Bayonne Times* den 15 augusti 1933.

139/
125

Skivbehold
157
7

Gotlands läns landstämman
den 15 JUL 1935

PARK CHAMBERS
68 WEST 58TH STREET
NEW YORK

4-7-35.

Till
Konungens Befallningshavande
i Gotlands Län.
Visby.

Undertecknade, A.Gunnar Hall och C.Charles Waller, den forstnämde svensk medborgare från Gärdö Köpinge i Skåne och nu bosatt i New York, N.Y. U.S.A., anhålla härmed vördsamt om ensamrätt att få bärga danske konungen Valdemar Atterdags utanför Gotlands västkust år 1361 sjunkna flotta och å denna medförda värdesaker.

A.Gunnar Hall innehar Konungens Befallningshavande tillstånd, Resolution Nr 152 av den 3 April 1933 att utföra oövernämnda bärgning, men för att tillfredställande kunna utföra och finansiera ett företag av detta omfång äro vi i behov av ensamrätt och anhålla vi vördsamt att Konungens Befallningshavande villbevilja oss samma.

Sv.Kr. 10 inneslutes för inlösen av Resolutionen.

Vördsamt
A. Gunnar Hall *Charles Waller*

Som rekommendation kunna vi nämna följande personer vilka känna till vårt företag:

H.K.H. Prins Vilhelm, Konsul Carl Ekman, Visby, och Dr. Bengt Thordemann, Stockholm.

Halls ansökan till Länsstyrelsen i Gotlands län från den 4 juli 1935. Källa: Riksarkivet.

som gick ner till fem fot, ett som gick till tio fot och ett som gick till tjuugo fot. Vid sökandet efter Valdemar Atterdags skatt skulle en apparat användas som gick ner till 250 fots djup och som kunde manövreras från en motorbåt. Instrumenten var vetenskapligt tillförlitliga och användes av amerikanska flottans påstod han vidare. Dessutom skulle högmodern bärgningsutrustning användas. Man planerade att ordna utställningar främst i Skandinavien med dykarutrustningen och de funna skatterna. Det skulle göras resefilmer, journalfilmer och historiska filmer. Man skulle också ge ut specialreportage om verksamheten som skulle säljas till tidningar och tidskrifter.

Den 4 juli 1935 ansökte Hall och en amerikan, Dr C. Charles Waller, hos Konungens befallningshavande (det vill säga landshövdingen) i Gotlands län om ensamrätt till bärgning av tre objekt. De tre objekten som han angav var Erik XIII:s flotta som sjönk utanför Gotlands västkust 1449, den Lybska flottiljen som sjönk 1525 och Valdemar Atterdags flotta som man sedan tidigare hade bärgningsrätten till, men nu önskade få ensamrätt att bärga. Till varje ansökan inneslöt man tio kronor för inlösen av resolutionerna. Hans Kungliga Höghet prins Wilhelm, konsul Carl Ekman i Visby och doktor Bengt Thordeman, sedermera riksantikvarie, nämndes som referenser och personer som kände till deras företag.

Två telegram skickades till länsstyrelsen från Hall och Waller i New York, ett den 15 juli och ett den 17 juli med undran om tillstånden. I det senare har länsstyrelsens tjänsteman gjort anteckningen "Utan åtgärd". En konsult i fyndigheter i Stockholm skrev att vederbörande inte kunde göra anspråk på det synbarligen fantasirika och fantastiska företaget. En handskrivna anteckning finns från länsstyrelsen att ensamrätt till bärgning lagligen inte kunde beviljas.

"The Hall Baltic Sea Expedition" 1935 blev inte genomförd, lika lite som alla de skattsökerier som Hall försökte locka svenska folket att satsa på 1933. Projektet blev utskrattat av de svenska

Ett skepp kommer farande

Över böljan blå från Amerika
med ett skattsökargång ombord:
Det är Valdemar Atterdags
sjunkna skatter samt Hansans
som man tror i Visbys jord ned-
grävda rikedomar som locka.

Här kommer ett skepp i gupp, gupp,
gupp

Över böljornas vita toppar,
ett skattsökarskepp med en slagrutetrupp
och den man i vattnet doppar.
Och vinden den sjunger i tackel och tdg,
men sjörån hon sitter i Österafjös vdg
och ruvar på Atterdags skatter
och leker med havskungens katter.

Och sjöormen ringlar sin hiskliga kropp
runt Gotlands drödda kuster,
och väntar att yankees ska ta sig ett
dopp
eller sticka i böljan ett lfuster.
Och havsvinden sjunger om pärlor och
guld,
och yankeen han väntar att lyckan är
huld
mot farande män upp på havet,
som drö vad där är begraven.

Kring Visbys ruiner gå slagrutemän,
det vimlar av yankees i staden,
och alla så ha de så säkert på känn
att snart få en guldklump på spaden.
Vad seklerna gömt uti gutarnas jord
ej dukas på yankees skattsökardbord;
men en ackquisition för turister
blir nog varje skattletarmister.

★ MANSON.

Tidningsklipp från Svenska Dagbladet den 15 juni 1935.

myndigheterna som sade att det var alldeles för fantastiskt. Vidare menade man att skattletning på Gotland nog var lönlöst då noggranna undersökningar redan var gjorda.

Gunnar Halls vrak

När det gäller det portugisiska skeppet *Madres de Paos*, som Hall berättade om, syftade han säkerligen på skeppet *Madre de Dios*, som i sin tur förväxlats med det verkliga namnet *Nossa Senhora de Graca*. Portugiserna hade bedrivit handel med Kina och Japan sedan mitten av 1500-talet. I en strid år 1612 med samurajer från Nippon i Japan, gällande en dispyt med de styrande i Nagasaki, sprängde den portugisiska kaptenen sig själv och skeppet för att hindra att det skulle plundras av fienden. Skeppet gick till botten i Nagasaki-bukten. Det sägs att det fanns guld till ett värde av en halv miljon dollar ombord. På 1600-talet gjordes en del bärgningsförsök, och en smärre del av skatten bärgades. Åren 1928–1933 bärgades bland annat ett eldrör, två järnhjälmars, ett ankare, ett fönster av snäckskal och ett astrolabium. Det finns en uppgift om att vraket ska ha återupptäckts 1987 av en japansk amatördykare.

Vraket efter linjefartyget *Merida* lokaliserades 1925. Ryktet sade, såsom också Hall påstod, att Maximilians kronjuveler samt dyrbarheter i form av guld och silver skulle finnas i vraket. Mellan 1916 och 1933 såldes andelar i flera olika bärgningsbolag med hopp om att ta del av de fantastiska skatterna på vraket. Man beräknade att det i vraket fanns silvertackor till ett värde av 237 500 dollar, guldmynt till ett värde av 50 000 dollar, 699 tackor av koppar till ett värde av 25 730 dollar samt mahognystockar till ett värde av 90 000 dollar. Dessutom fanns passagerarnas värdesaker och smycken i två kassaskåp till ett värde av 100 000 dollar samt 6 000 ton rom.

Det är sant att man åren 1931 och 1932 bärgade på vraket, men det enda man fick upp var ett tomt kassaskåp. Sanningen är att när *Merida*, på

sin väg från Veracruz till New York, kolliderade med ett lastfartyg så tog det fem timmar innan hon sjönk. Allt av värde kunde därför säkerligen tas omhand. Och Maximilians kronjuveler finns just där de ska vara, i Mexikos nationalmuseum.

Det är också sant att en engelsk fregatt med namnet *Hussar* med betalning till de engelska trupperna i New York gick på grund och sjönk 1780 i East River. Ombord fanns guld, silver och mynt till ett värde av tre miljoner dollar. Engelsmännen försökte några år senare att med dykarklocka bärga lasten vid två tillfällen utan någon större framgång. Vraket ligger nerbäddat i dyn i New Yorks hamn tillsammans med otaliga andra vrak. Det är högst osannolikt att Gunnar Hall skulle ha lokaliserat vraket.

Berättelsen om Limaskattens rikedomar gör gällande att de kom från katedralen i Lima. Legenderna säger att det bland rikedomarna fanns två statyer av jungfru Maria i rent guld. Skatten skulle ha förts ombord på skeppet *Mary Dear* år 1821, och kapten Thompson skulle ha kastat den peruanska representanten överbord för att lägga beslag på den. Det är bara det att det inte finns några dokument som säger att detta skulle vara sant. Kapten Thompson ska inte ens ha varit i närheten av Kokosön. Hans påstådda karta över Kokosön är en omarbetad fantasifull version av en karta som publicerades i en känd amerikansk tidskrift 1932. Fyndet av skattkartan i ett antikvariat i England tycks inte vara annat än en skröna.

Underlaget rörande vraken i ansökan till länsstyrelsen på Gotland gällande ensamrätt till bärgning stämmer inte. En källa uppger dock att Erik XIII led skeppsbrott väster om Stora och Lilla Karlsö, men det var år 1433 och inte 1449 såsom Hall uppgav. Inte heller när det gäller den dansk-lybska flottan som drev upp på land utanför Visby vid en häftig storm stämmer årtalet. Det var inte 1525 utan 1566 som tolv av de största skeppen gick förlorade. Årtalet 1525 som Hall uppgav stämmer däremot med Lybska Svan som sjönk i Stockholms skärgård detta år (enligt vissa källor ska fartyget ha förlit utanför Öland).

Slutord

Det som säkerligen kan ha inspirerat Gunnar Hall kan ha varit vraket efter Egypt som förliste 1922 på grund av en kollision i dimma med det franska fartyget Seine utanför Brest. Ett italienskt djupdykningsbolag lokaliserade vraket och bärgade under åren 1932–1933 från sitt fartyg Artiglos däck 1 932 guldackor och silver till ett värde av drygt 15 miljoner kronor (i dagens penningvärde drygt 450 miljoner kronor) – en summa som säkerligen triggade den mest ifrågasättande vraksökare att börja fantisera. Bärgningen blev en världsnöhet och gav näring till flera skattsökarexpeditioner. Dykarklockan som italienarna använde liknade i stort sett den klocka som Hall beskrev och planerade att använda.

Gunnar Hall tycks ha misslyckats helt med sitt skattsökeri, men han gav upphov till feta tidningsrubriker och blev säkert en rikskändis i Sverige. Det faktum att han bodde i New York och att hans planer utgick därifrån imponerade säkerligen på pressen. Svenska folket tycks dock inte ha imponerats tillräckligt för att satsa pengar och få igång något sökande efter skatterna. Inte heller amerikanerna verkar ha haft något större intresse. Frågan är om han var en medveten bedragare, som såg ett sätt att införskaffa pengar för egen vinning, eller om han själv trodde på sina projekt? Säkert är att han for med osanning om sina erfarenheter i dykning och skattsökeri. Det framgår inte om han själv och hans bröder hade tjänstgjort som dykare i flottan – dokumenten visar att de hade tjänstgjort som ångbåtseldare. Med tanke på inbrottet i New Jersey kan man ifrågasätta hans ärlighet.

I funna dokument finns uppgifter om att han hösten 1916 mönstrade på ett fartyg i Liverpool som anlände till New York från Barbados sommaren 1917. Gällande åren 1917–1929 har inga uppgifter kunnat hittas om hans verksamma liv. Det finns en obekräftad uppgift om att han skulle ha studerat till ingenjör i Tyskland och att han var gift där. Från hans nu levande släktingar finns ett

dokument som säger att Gunnar Hall var elektriker och musiker, hans bror Malte elektriker och lantbrukare samt brodern Bertil elektriker. I sin ansökan till landshövdingen på Gotland 1933 om att få söka och bärga Valdemar Atterdags skatt uppgav han att han var engagerad i dyknings- och bärgningsföretag. Hans far och en amerikansk doktor, bosatt i New York, gick i god för hans person och företag. Att han skulle ha varit journalist och författare har inte kunnat verifieras.

Gunnar Hall flyttade så småningom tillbaka till Sverige, där han gifte sig vid fyrtiosju års ålder och fick en dotter. Äktenskapet upplöstes dock fjorton år senare. Han dog 1971, åttio år gammal, och ligger begravd i Köpinge i Skåne tillsammans med sin far, mor och brodern Bertil. Graven ligger alldeles vid Kung Valdemar Atterdags väg.

Källor

- Benjamin, P. 1840. *Skandinaviska halfön*. Stockholm.
- Coffman, F.L. 1957. *1001 Lost, buried or sunken treasures*. New York.
- Dugan, J. 1956. *Man explores the sea*. London.
- de Latil, P. & Revoire, J. 1960. *Sjunkna skatter*. Stockholm.
- Potter, J.S. 1973. *The treasure diver's guide*. London.
- Rieseberg, H.E. & Mikalow, A.A. 1965. *Sunken treasure ships of the world*. Toronto.
- Svenska och amerikanska dagstidningar från åren 1933 och 1935.
- Sveriges befolkning 1900*. CD-skiva utgiven av SVAR/Sveriges Släktforskarförbund.
- Sveriges dödbok*. DVD-skiva utgiven av Sveriges Släktforskarförbund.
- Thordeman, B. 1941. *Dolda skatters hemlighet*. Stockholm.
- Wilkens, H.T. 1940. *Panorama of treasure hunting*. New York.
- Riksarkivet.se
www.ancestry.se
www.myheritage.se
www.svenskagravar.se

Livlig aktivitet i Axamosjön på Classic-träffen i september. Till vänster närmast kameran syns Thomas Helmersson med dubbelslangregulatorn Nemrod Snark III Silver och till höger Anders Prim med sin Royal Aqua Master från Aqua-Lung.

Classic dykträff med 50-årskalas

TEXT: THOMAS HELMERSSON

FOTO: URBAN LINDSTRÖM

I samband med årets Classic dykträff på Axamo Strand utanför Jönköping lördagen den 2 september passade Jönköpings Dykarklubb Isopoda på att fira sitt 50-års jubileum. Den mixen blev synnerligen lyckad. Förmiddagen startade med loppis som riktade sig till allmänheten med vattensport och dykintresse. Man studerade, diskuterade, värderade och provade prylar med stor frenesi och affärer gjordes.

Vid middagstid anlände dykarklubbens ungdomssektion, som iklädda vådräkter, fenor,

mask och snorkel tumlade runt i Axamosjön. Dykare med äldre ”klassisk” utrustning följde deras exempel. För att ytterligare demonstrera utvecklingen av civil dykeriteknik anslöt även dykare med utrustning för mer avancerad teknisk dykning. Plötsligt skummade vattnet av aktivitet. Detta tilltalade dock inte de fotograferande dykarna som klagade över den försämrade sikten. På det hela taget uppskattades aktiviteterna, både av åskådare och dykare.

Eftermiddagen fortsatte med traditionell bastubadning och kära återseenden bland tillströmmande deltagare. Mycket ryggdunkande

och många leenden blev det då vissa deltagare inte hade setts på flera decennier. Medlemmarna hade uppmanats att digitalisera äldre bilder som visades under eftermiddagen. Detta var ett uppskattat inslag som väckte minnen till liv. Bilderna kommer att läggas upp på Facebook i gruppen ”Isopoda Oldtimers”.

Inte mindre än 85 personer bänkade sig i campingens restaurang för att avnjuta en grillbuffé med tillbehör och valfri dryck. Stämningen steg ytterligare efter att klubbens trubadur Ragge hade avverkat ”Wiggen” i egen tappning. Kvällen avslutades med löften om att ses nästa år igen.

FOTOGRAFIET: MED DYKARKLOCKA I STOCKHOLMS STRÖM

TEXT: STAFFAN VON ARBIN

FOTO: OKÄND

Fotografiet, som tillhör Vasamuseet, visar en experimentdykning med en rekonstruktion av en 1600-talsdykarklocka på Vasas vrakplats i augusti 1960. Klockan konstruerades av Vasas upptäckare, Anders Franzén, och bekostades genom tidningen *Expressen* som senare skänkte den till Statens sjöhistoriska museum. Klockdykningen genomfördes i samband med att den elfte internationella historikerkongressen gick av stapeln i Stockholm. Den dykare som fick ”hedersuppdraget” att gå ned i klockan var marinens dykeriexpert kapten Bo Cassel, som under nedstigningen till 22 meters djup liverapporterade om sina upplevelser i radio och TV.

Det var med en dykarklocka av denna typ som Hans Albrekt von Treileben och hans kompanjon Andreas Peckell åren 1663–1664 lyckades med konststycket att bärga merparten av Vasas kanoner. Kanonbärgningarna 1663 bevittnades av den italienske präs-

ten och forskningsresanden Francesco Negri, som var på tillfälligt besök i Stockholm. Negris detaljerade redogörelse utgjorde grunden för Franzéns rekonstruktion.

Dykarklockan var länge försvunnen och ingen kunde begripa var den tagit vägen. Den hittades till sist, undanstuvad inne i den ponton som *Vasa* placerades på i samband med bärgningen och som än idag utgör ”golvet” som fartyget står på. Klockan donerades sedermera till SDHF som använder den i samband med olika dykerihistoriska evenemang. Däremellan finns den utställd på Dyktankhuset, tillsammans med en rekonstruktion av en samtida ”dykarträkt” i älghud och andra tidsenliga dykarredskap.

KÄLLA

Cassel, B. 1967. *Havet, dykaren, fynden under 2 000 år*. Stockholm.

Några av deltagarna framför ubåten Utstein vid Marinemuseet i Horten.

Nordisk dykkehistorisk treff i Larkollen

TEXT: BIRGITTA FORSÉN

FOTO: KENT FORSÉN

Något att se fram emot är de årliga dykhistoriska eventen, som ordnas av de nordiska föreningarna. I år var det Norges tur och vi inbjöds till Larkollen utanför Oslo, där ordföranden Stein Stavdal Paulsen bor och har sitt fantastiska privata museum inrymt i ett gammalt bönehus. Detta hade byggts ut för att bättre kunna presentera Steins imponerande samling. Målarfärgen hade knappt torkat och kvällen innan hade de stora luftpumparna kommit på plats.

Efter start redan på torsdagen på Oscarsborgs fästning i Dröbak samlades alla i strålände sol-

sken på Fagerstrand och Norsk Yrkesdykker-skola på fredag morgon. Ett fyrtiotal deltagare, varav nio svenskar, mötte där lärare och elever på denna fantastiska anläggning. Här bedrivs en omfattande utbildning med elever från hela världen. Aspiranterna som genomgått den första teoriutbildningen blandades friskt med de gamla "uvarna".

Det döks vått och torrt, grunt och djupt med den finska klockan Mårten, i tungdykarutrustning och i skolans TUP-klocka (Transfer Under Pressure) kopplad till tryckkammare. "Eleverna"

Eleverna på Norsk Yrkesdykkerskola tas väl omhand efter dyket.

Stein Stavdal Paulsen visar stolt upp sitt nyinvigda museum.

jobbade hårt under överinseende av skolans lärare. På kvällen serverades en god fisksoppa i stora salen i bönehuset i Larkollen av Steins fru Aud och hennes medhjälpare.

Lördagen bjöd på en räkka av intressanta föreläsningar av kända dykprofiler såsom Bjørn Kahrs, Dag Nævestad, Kai Olsen, Niels T. Ottestad, Rune Andresen och Kåre Segadal. Så var det dags för den högtidliga invigningen av det utbyggda museet och alla deltagarna formligen kastade sig med kamerorna i högsta hugg över alla utställda föremål – en verklig högtidsstund. Till sist kallade kvällens buffé med havets läckerheter, kaffe och tårter samt en härlig samvaro.

Efter frukost i bönehuset på söndagen ställdes kosan till Horten via färja och Marine-museet, där vi guidades runt bland de imponerande samlingarna. Avslutningsvis kan vi bara bedyra att Norsk Dykkehistorisk Forening bjudit på en fantastisk intressant och inspirerande helg. Ni som inte varit med på något liknande – ta chansen! Nästa år är det Danmarks tur den 24–26 augusti i Ebeltoft.

Regalskeppet Kronan 1947–1980

– del 2

TEXT: BENGT GRISELL

I förra numret av *Signallinan* påbörjade förre forskningsingenjören vid Kungliga Tekniska Högskolan, Bengt Grisell, sin redogörelse för de händelser som så småningom ledde fram till lokaliseringen av vraket efter regalskeppet Kronan, förlist 1676 utanför Ölands ostkust. I denna andra och avslutande del berättar han om de tidigare lokaliseringsförsök som gjorts och hur vraket slutligen påträffades med hjälp av magnetometer den 8 augusti 1980.

Den inledande artikeln i förra numret kan tyckas som en lång ingress till historien om lokaliseringen av vraket efter Kronan, men jag vill visa på alla omständigheter som ledde till upptäckten av Kronans vrakplats. Allt hade sin början på Viksten i Stockholms södra skärgård, precis som händelserna kring regalskeppet *Vasa*. Här finns en röd tråd: Jonas Bergs bok som utkommer 1966 och där han nämner Riksnnyckeln med bestyckning, Sten Ahlbergs och mitt arbete med metalldetektorer på Riksnnyckelns vrakplats som leder till upptäckten av tre kanoner, vilket i sin tur genom markägaren Brodins försorg gör att vi träffar Anders Franzén, som är vän med Bengt Börjeson, vilket senare leder oss till Kronans vrakplats.

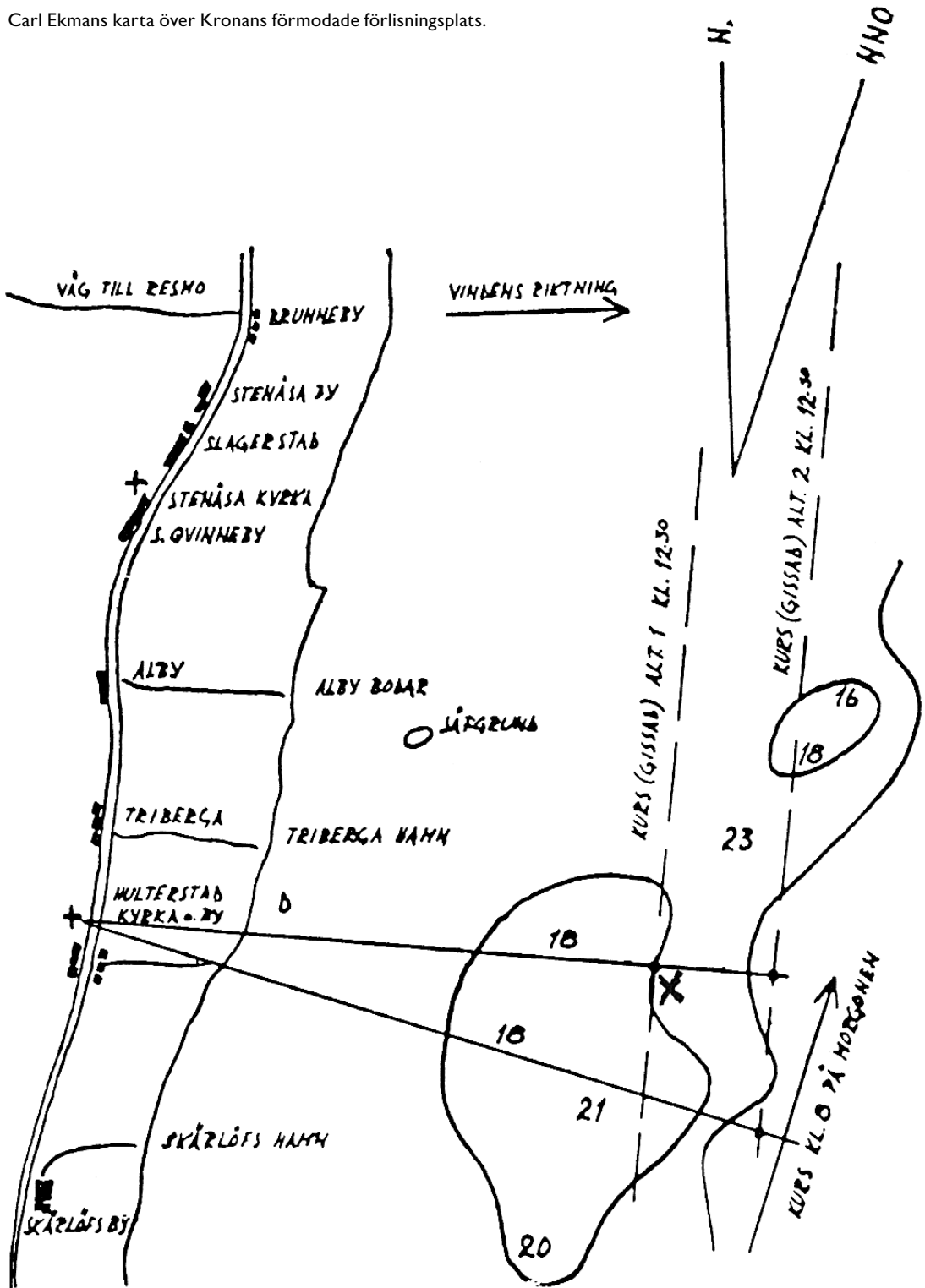
Efter det nedslående resultatet av sökandet efter Resande man så föreslog jag vid ett möte att vi i stället skulle försöka lokalisera vraket efter Kronan på Ölands ostkust. Sten och jag hade redan besökt Öland under tidigt 1970-tal och letat efter Kronan med ekolod och en icke fungerande protonmagnetometer, vilket sett så här i efterhand naturligtvis var helt utsiktslöst. Mötet, eller sammanträdet om man så vill, ägde rum hemma hos Sten den 8 februari 1979. Närvarade gjorde Anders, Sten, Bengt och jag själv. Ett av skälen till beslutet att söka efter Kronan

var att prov med Börjesons nyinköpta side scan sonar från Klein (Hydroscan) visat att denna var överraskande effektiv på jämn sandbotten.

Som kuriosas kan nämnas att svenska marinens första "side scan sonar" var tillverkad av Henry Hughes & Sons i England och benämndes Hydrofon 105. Det var egentligen ingen riktig side scan sonar, utan snarare en föregångare till en sådan. Den togs i svensk militär tjänst 1972. Jag och Sten lånade instrumentet 1973 och det gav oss våra första erfarenheter av den nya tekniken. Denna hydrofon, med sina fyra registrerande nålar, kunde endast registrera redan kända och väl positionerade vrak i storlek mellan femtio och hundra meter. Den hade därför aldrig lyckats detektera vare sig regalskeppet Kronan eller passagerarfartyget *Hansa*, än mindre den försvunna DC 3:an.

Det beslutades att utrusta *Mare Balticum* med Deccanavigator samt sonaren från Klein, och att återuppta undersökningen utanför Öland i juli 1979. Sökningen gällde i första hand regalskeppet Kronan. För att förbereda denna expedition reste Anders och jag till Öland den 13 april 1979 för att titta på lämpliga hamnar och förläggingsmöjligheter, samt för att intervju fiskare och andra som kunde ge oss information om vrakplatsens läge. Ingen av dem vi talade

Carl Ekmans karta över Kronans förmodade förlisningsplats.

med kunde närmare peka ut vrakplatsen. Ett problem var hamnarnas ringa djup. Mare Balticums djupgående var 2,20 meter. Närmaste hamn med detta djup var Kårehamn på norra Öland, 65 kilometer norr om vrakplatsen – en resa på fyra timmar med Mare Balticum.

Tidigare lokaliseringsförsök

Kronan och dess öde var vida känt och förekom i flera historiska verk till skillnad från Vasa, som nästan kan betraktas som bortglömd fram till dess att Anders Franzén inledde sökandet efter vraket i början av 1950-talet. Jag ska här försöka återge en del av de försök som gjorts att finna Kronans vrak. Ett av de första försöken vi känner till skedde redan 1947 av John Rumenius, kapten på HMS Landsort och tillika historiker och författare. HMS Landsort var utrustad med Sveriges första *ASDIC* – en aktiv sonar utvecklad för ubåtsjakt. Man fann ingenting.

Alla som sökt efter Kronan har varit ganska överens om sökområdet. En utgångspunkt var Hulterstads kyrka och rätt österut – enligt källorna en tysk mil (7 532 meter). Konteramiral Carl Ekman publicerade en karta över ett tänkbart område för Kronans vrakplats i *Ölandsbladet* den 3 augusti 1957, vilket senare skulle visa sig vara helt korrekt. Sjöfartsverket sökte i detta område 1960 i utbildningssyfte med sjömätningarfartygen Måsen och Svärtan. Sjömätningen resulterade i en detaljerad bottenkarta med en meters isobater (en isobat är en linje på en karta eller graf som binder samman punkter med samma djup). Inga indikationer på större skeppsvrak noterades.

Ännu en sjömätning gjordes utanför Öland 1964. Mätningen gjordes som en del av planeringen för en speciell rutt för supertankrar. Chefshydrografen Per Olof Fagerholm var vänlig att på Anders Franzéns förslag utsträcka sökområdet till att innefatta ett tänkbart område för Kronan. Sökningen täckte som det senare skulle visa sig in Kronans vrakplats, men gav inget syn-

ligt resultat. Området utökades senare, vilket också stöddes av pålitliga källor. Detta område avsåktes flera gånger på Anders Franzéns initiativ av svenska marinen och andra genom ekolodning. I slutet av april 1971 observerade man grövre timmer med undervattenstelevision efter en indikation med hydrofon på Belos (befälhavare Bo Cassel), men på grund av tidsbrist tvingades man att avbryta undersökningen och återvända till Berga.

Sökning med Mare Balticum

I augusti 1979 började vi undersöka området med Mare Balticum och Börjesons side scan sonar. Undersökningen kom att omfatta 35 miljoner kvadratmeter havsbotten. Navigationen genomfördes med hjälp av Deccakedjor. Som underlag användes speciella körprogram med så kallade Decca-lanor. Deccakedjor och tillhörande speciella Deccakort kom inte i bruk förrän 1970 i detta område av Östersjön.

Resultatet av undersökningen med Kleinsonaren blev en pappersutskrift som var hundra meter lång och 40 centimeter bred. En bearbetning av detta material (isobat en meter) genomfördes i en för ändamålet lämplig lokal på KTH av Bertil Engström, sedermera chefshydrolog vid Sjöfartsverket. Några misstänkta oregelbundna djupsiffror i nedre vänstra hörnet av sökområdet observerades. Trots att sonarfisken med stor sannolikhet passerat över vrakplatsen syntes ingenting på pappersutskrifterna. Vad man däremot kunde se var att det fanns ripplar på botten, det vill säga små vågmönster vilka indikerade att vågenergin från oväder påverkade botten ända ned till 30 meter. Denna upptäckt fick oss att tänka om och börja leta efter ett nedbrutet och antagligen delvis översandat skeppsvrak. Därmed blev de av Belos påträffade grövre timren mycket intressanta.

Vi beslutade att pröva vår magnetometer från Littlemore Scientific (Elsec) i England.

Körprogram med Decca-lanor som användes vid sökandet efter Kronan 1979. Foto: Bengt Grisell.

Magnetometern var ett så kallat långlån från försvaret som jag ordnat. Skrivaren kom från min institution, Elektronfysik, vid KTH. Med denna magnetometer lokaliserade vi 1975 vraket efter ångfartyget *Najade* som 1933 i dimma gått på Själberget i Stockholms mellersta skärgård och efter ett tag sjunkit. Det blev därmed det första vraket lokaliserat med en magnetometer i Sverige.

Magnetometern var vrakletarens främsta instrument under 1960- och 70-talen. Instrumentet var relativt billigt jämfört med vad tidiga side scan sonarer kostade. Det fanns magnetometrar på marknaden 1967 för mindre än 1 500 kronor, vilket motsvarar cirka 12 000 kronor idag. En bra side scan sonar kostade vid denna tid flera hundra tusen. Idag används magnetometerteknik nästan uteslutande inom arkeologin.

Några ord om magnetometer

Läsare som inte är intresserade av magnetometers funktion kan hoppa över det följande avsnittet. En magnetometer är som namnet antyder ett instrument som mäter magnetism. I arkeologiska sammanhang är det endast en typ av magnetometer som är relevant, nämligen *protonmagnetometern*. Om vi letar efter historiska lämningar som innehåller järn eller annat magnetiskt material, underjordiska gravkammare eller andra slags hålrum i magnetisk miljö så är detta en användbar teknik.

Inom det marina området är det närmast vrak som är aktuella, men även förhistoriska hamnar och boplatser går att lokalisera med hjälp av en magnetometer. Vad vi egentligen är intresserade av här är inte att mäta styrkan i det jordmagne-

tiska fältet utan *störningar* i detta – så kallade anomalier. I detta fall är protonmagnetometern mest lämpad eftersom den mäter det totala jordmagnetiska fältet och således inte dess komponenter. Om vi tänker oss jorden som en stor magnet så ser vi att det jordmagnetiska fältet har en viss lutning eller inklinations. I Sverige är den cirka 70 grader.

För att förstå principen för hur en protonmagnetometer fungerar så kan vi jämföra protonerna vid små stavmagneter. Om vi tänker oss en behållare på cirka 150 milliliter fylld med en väterik vätska, exempelvis vatten (ungefär 10^{25} protoner), alkohol eller fotogen, så kommer protonerna ("stavmagneterna") att ställa sig i linje med det jordmagnetiska fältet, i detta fall 70 grader. Om vi nu omger behållaren med en spole av cirka 500 till 1 500 varv med en elektrisk ledande tråd och matar den med en likström på några ampere, så kommer protonerna att inta ett nytt läge som bestäms av spolens magnetfält.

Om nu detta nya läge för protonerna avviker från det jordmagnetiska fältet händer följande när vi avbryter magnetiseringen: protonerna försöker nu att återgå till det jordmagnetiska fältets läge, det vill säga 70 grader. Under denna process gör de något som heter *precession*, liknande det som en gyrosnurra gör för att inta ett nytt läge under en påtvingad yttre kraft. Denna precession sker under cirka en sekund. Om vi under denna sekund använder spolen vi magnetiserade med som en antenn kommer vi att få en svag signal från själva precessionen.

Denna signal (växelström) är mycket svag och klingar som sagt av under en sekund. Amplituden (styrkan) på signalen är i själva verket inte större än en mikrovolt (en miljondels volt). Den signalen motsvarar ungefär den effekt som träffar ditt öga då någon tänder en tändsticka 16 kilometer bort. Det intressanta här, och det användbara med denna signal, är att den svänger i en frekvens som är direkt proportionell med det omgivande magnetiska fältet, i detta fall det jordmagnetiska som har en totalstyrka av cirka 0,5 gauss. Denna

enhet är för stor att användas här varför man valt att mäta storleken i gamma, eller numera nanotesla (1 nanotesla = 1 gamma = 10^{-5} gauss = 10^{-5} Örsted). Således kommer vår protonmagnetometer att visa cirka 50 000 gamma i Stockholmsområdet. Detta motsvarar en frekvens på cirka 2 000 hertz. I Stockholms skärgård är frekvensen 2 138 hertz för att vara exakt. För att kunna få en acceptabel känslighet på magnetometern bör den kunna mäta ± 1 gamma.

Detta klarar numera alla bättre instrument på marknaden. Svårigheten är att detta innebär att vi skall kunna urskilja så låga frekvenser som 0,04 hertz. Häri låg tidigare och i viss mån även nu svårigheten att mäta en mikrovolt samt en förhållandevis låg frekvens. Fördelen är att förhållandet mellan magnetfält och frekvens är konstant. Det är således vår egen förmåga som avgör hur noggrant vi kan mäta frekvensen.

En förutsättning för att kunna använda magnetometern är att bakgrundsmagnetismen är jämn, vilket den oftast är till sjöss. Det går därför inte att använda instrumentet i störiga omgivningar som städer, hamnar, vulkaniska områden, malmfält eller liknande. Vid alla magnetiska mätningar blir räckvidden snabbt krympande eftersom känsligheten avtar med kuben på avståndet. Rent praktiskt innebär detta att ett gram järn går att detektera på ett avstånd av 0,5 meter, medan det krävs 2 000 ton järn för att kunna få samma detektering (2 gamma) på 300 meter.

Egna tidiga försök med magnetometer

En marin protonmagnetometer består av ett detektorhuvud (fisk) som i princip är en strömlinjeformad behållare med en väterik vätska som är omgiven av en spole (*toroidal* eller *solenoid*). Detektorn släpas efter fartyget på ett avstånd där den inte kan påverkas av fartygets magnetism, i regel mer än femtio meter för ett mindre fartyg. En ström tillåts flyta genom spolen under

Foto av magnetometern Maggie the Treasure Hustler hämtat från beskrivningen från Research, Search & Salvage, USA.

cirka 2–5 sekunder varefter omkoppling sker till detektering av precessionssignalen från detektorn. Detta sker under en sekund med en mikrovolt, vilket begränsar kabelns längd till ungefär 300 meter. Signalen går från spolen i en koaxialkabel in i instrumentet till en förstärkare för att sedan frekvensbestämmas. Detta upprepas nu automatiskt – det vill säga 2–5 sekunders magnetisering, 1–3 sekunders mätning och så vidare. Denna frekvens som här egentligen är ointressant ritas upp på en skrivare där större avvikelser (anomalier) tydligt framkommer. Dessa anomalier kan vara indikationer på exempelvis vrak.

Protonmagnetometern introducerades i slutet av 1950-talet men hade uppenbara begränsningar på grund av dåtidens elektronik. Den står för en mängd intressanta lokaliseringar både på land och till sjöss. Dess roll är idag mer begränsad

och den har många gånger ersatts av side scan sonar, det vill säga mätningar med ljudsignaler. Som protonmagnetometerns uppfinnare räknas amerikanerna Varian och Packard.

I juli 1968 beställde jag via en annons i tidningen *Skin Diver* från april månad samma år en beskrivning från C.M. Frederic, Research, Search & Salvage, USA, av hur man tillverkar en egen magnetometer. Beskrivningen kostade 5,95 dollar. Magnetometern, kallad Maggie the Treasure Hustler, var en så kallad gradiometer vilken består av två detektorer (spolar) orienterade på ett visst avstånd från varandra – i detta fall två meter. Avsikten var att söka efter Kronan med detta egentillverkade instrument. Tanken var ju inte helt fel eftersom lokaliseringen av Kronans vrakplats i augusti 1980 skedde med just en magnetometer.

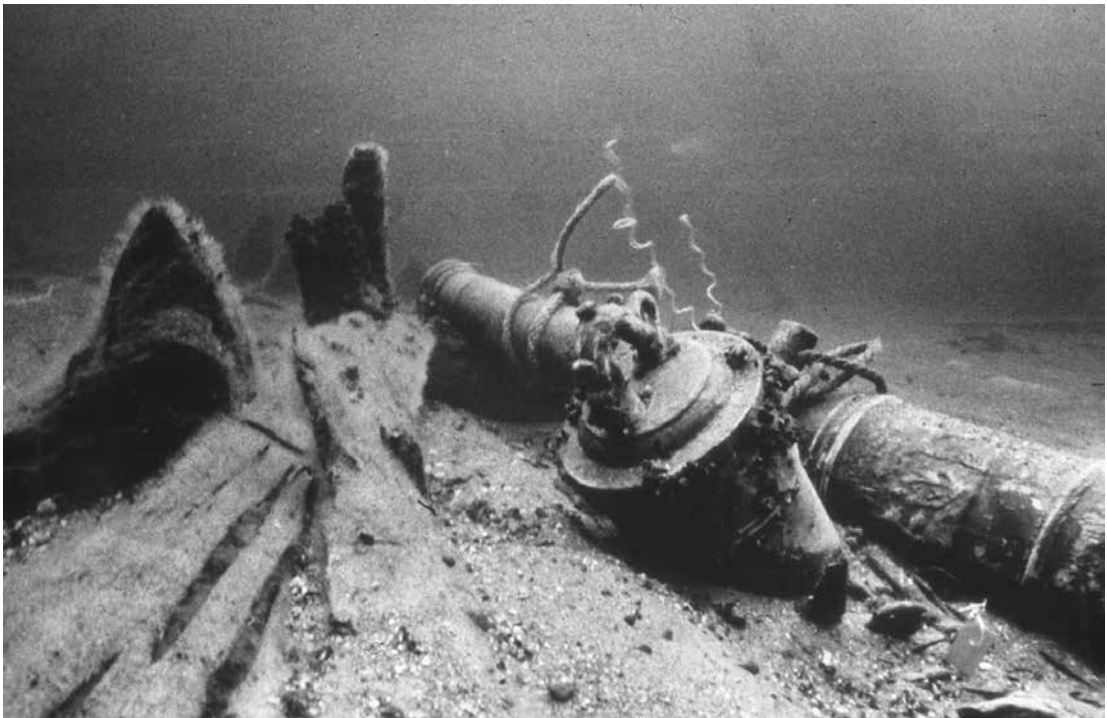
Eftersom en magnetometer reagerar på järn eller andra magnetiska material, såsom nickel, kobolt samt några ytterligare metaller, så kan man inte testa en magnetometer inne i städer eller där det förekommer större mängder järn eller magnetiska mineraler. Av den anledningen så testade jag min magnetometer när vi 1971 kom till Öland med Mare Balticum. Jag tog min magnetometer i roddbåten som vi hade på släp och rodde närmare land för att undvika påverkan från Mare Balticum. Besvikelsen var stor när jag satte på magnetometern och hörde radions P2 i hörlurarna! Ibland blir man trött ... Det fick bli ekolodssökning som vanligt.

Kronans upptäckt

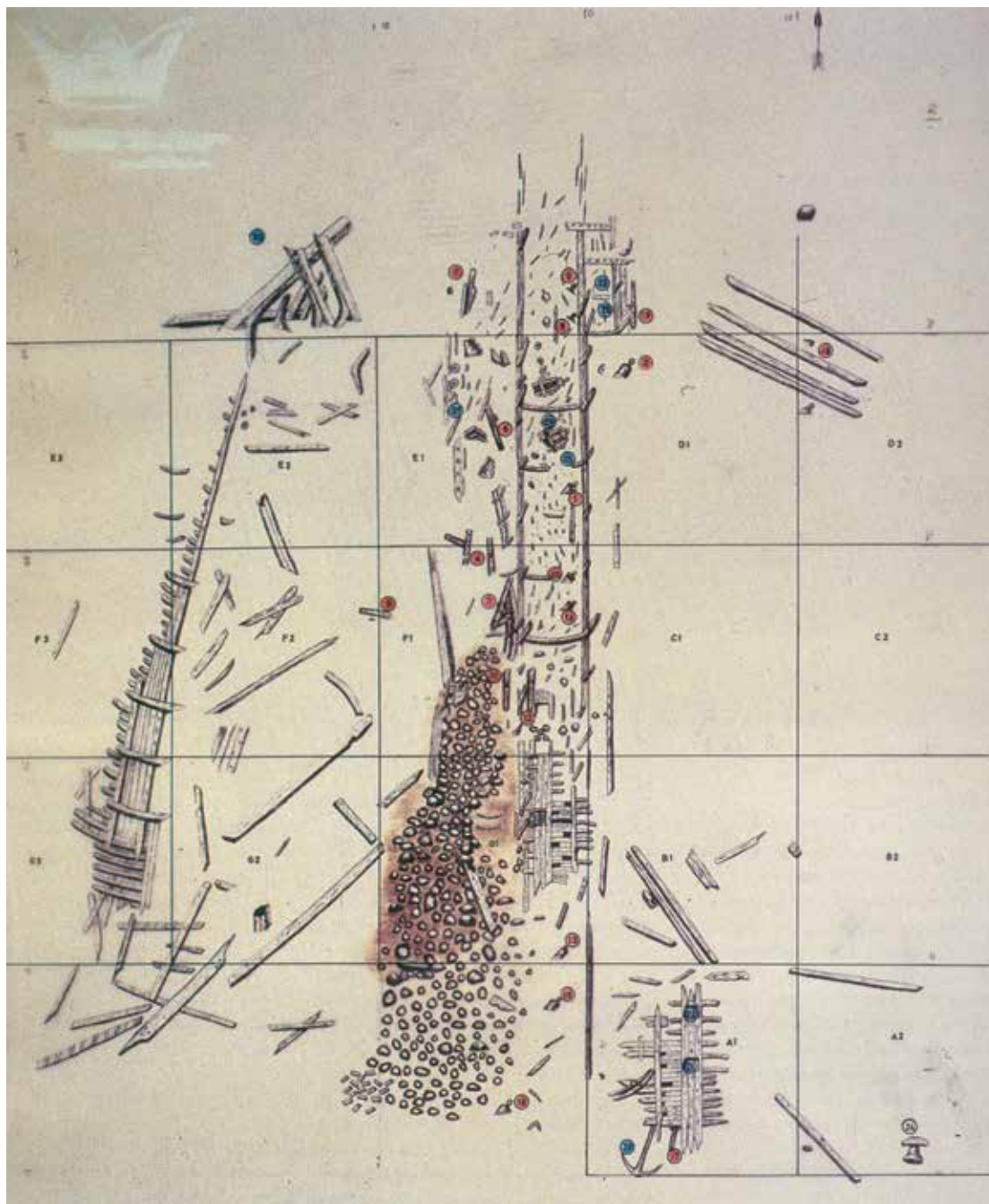
Den 4 augusti 1980 undersökte vi ett mindre område med magnetometer med hjälp av Decca-systemet. Området innefattade Belos tidigare

upptäckta timmer. I alla de områden som nu genomsöktes användes Decca-lanor som navigationsmedel. Samma dag fick vi ett utslag på magnetometern, som påvisade en anomali i närheten av vad som skulle visa sig vara Kronans vrakplats. I anteckningarna från den dagen läser jag: "Vind 7 meter/sek., sikt oändlig, fart 5 knop, fiskens djup 3 meter, 40 meter kabel ute, repetition 2 sekunder" (tiden mellan pulserna).

Flera problem uppstod under sökningen. Bland annat hade vi problem med magnetiska störningar av olika slag. En annan svårighet var att veta hur djupt fisken befann sig under ytan. Djupet bestäms av farten samt hur lång kabel som används. Att köra ned fisken i botten vore minst sagt en katastrof. Det fanns tyvärr ingen indikator som visade var fisken befann sig. Efter som känsligheten snabbt avtar med avståndet så vill man ju komma så nära som möjligt, i detta fall cirka 8–10 meter över botten. Djupet var ju här bara 27–28 meter.

Två av Kronans kanoner. Foto: Bengt Grisell.

Skiss över Kronans vrakplats upprättad av Curt Östman 1980.

Den 5 augusti undersöktes en mindre del av föregående ruta med magnetometer med ett nytt navigationsprogram. Den 8, 9 och 10 augusti

undersöktes området kring magnetometerutslagen med lågljuskameran (släden), och den 8 augusti blev en mindre kanon synlig i tv-ru-

tan. Kanonen, en 6-pundig, bärgades samma dag. Den var gjuten 1628. Kanonen påträffades utanför vrakområdet. Det var min son André som först såg själva vrakplatsen i tv-monitorn, vilket inte kom som en överraskning eftersom vi förstod att vrakplatsen inte var långt borta. Den 8 augusti räknas därmed som dagen då vraket efter Kronan upptäcktes. Ombord på *Mare Balticum* var jag själv, Anders Franzén, Sten Ahlberg samt André Grisell (10 år). Sten och jag blev därmed de första som dök på vrakplatsen sedan man avslutat dykningarna med klocka år 1686. Dagen efter kom Bengt Börjeson till Öland för att ta del i upptäckten och dyka på vraket.

Det rörde sig inte direkt om något helt fartygsvrak. Det var nedsandat och söndersprängt, men med ett flertal kanoner synliga. Redan några veckor efter lokaliseringen upprättades en första skiss av vrakplatsen. Ett rutnät av linor lades ut på botten och en tv-kamera registrerade området ruta för ruta. Med stöd av videobilder, stillbilder och framförallt egna dykningar utförde ingenjör Curt Östman därefter en skiss på uppdrag av Riksantikvarieämbetet. Siffrorna

på skissen anger intressanta objekt, till exempel nummer 24 i nedre högra hörnet som markerar Kronans skeppsklocka. Året efter, 1981, tog tjänstemännen på Kalmar läns museum över arbetet med Kronan, ett arbete som pågår än i dag.

Författaren vill avslutningsvis rikta ett stort postumt tack till Bo Cassel, Anders nära vän, för upptäckten av timmer tillhörande Kronan som förmodligen låg mindre än hundra meter från vrakplatsen.

Källor

- Arkivmaterial vid Undervattens teknik, Kungliga Tekniska Högskolan, Stockholm.
- Bengt Grisells och Anders Franzéns egna anteckningar.
- Franzén, A. 1981. *HMS Kronan. The Search for a great 17th century Swedish warship*. Stockholm.
- Grisell, B. m.fl. 2007. *DC 3:an. Ett KTH-projekt*. Stockholm.
- Skin Diver* april 1968.
- Ölandsbladet* den 3 augusti 1957.

EFTERLYSNING: SVENSKA SPORTDYKARFÖRBUNDET 60 ÅR 2018

Nästa år fyller Svenska Sportdykarförbundet, SSDF, 60 år. SSDF efterlyser nu gamla artiklar, fotografier, personporträtt, protokoll med mera till den

jubileumsskrift som man planerar att ge ut lagom till kommande förbundsmöte. Materialet skickas lämpligen via mejl till ssdf60@ssdf.se

Zsofia Makkay testar enmansubåten Doppingen.

Dyktankhuset lockade många besökare under Kulturarvsdagen

TEXT & FOTO: KENT FORSÉN

Årets kulturarvsdag ägde rum den 10 september. Självklart hölls Dyktankhuset öppet för allmänheten och inte mindre än sex SDHF-guider ställde upp och mötte 167 besökare, varav 13 barn, från när och fjärran. Hela 22 nationaliteter var representerade bland besökarna. Vetgirigheten var stor och guiderna fick många frågor. Besökarna utgjorde en blandning av civila och militära dykare och sportdykare och av personer som aldrig provat att dyka. Många föremål i Dyktankhuset fångade besökarnas intresse. Särskilt kan nämnas fascinationen över de äldre tung-

dykarutrustningarna och deras funktion, men även att man lyckats få ihop så stor del av dykeriets historia. Glädjen bland besökarna över att åter få se den typ av utrustning som man själv dykt med en gång i tiden gick inte heller att ta miste på. De yngsta besökarnas favorit tycktes vara ubåten Doppingen, som kan ta en person ner till 100 meters djup. Flera ville gärna testa hur det är att vara i ubåten bland alla rattar och spakar. Efteråt var SDHF:s guider rörande eniga om att Kulturarvsdagen 2017 bjudit på många trevliga möten med intressanta diskussioner.

FÖRENINGSSIDAN

KALENDARIET

- 17–18/2 Städdagar i Dyktankhuset.
Anmälan till Birgitta Forsén (birgittagforsen@gmail.com).
- 17/3 Årsmöte i Dyktankhuset kl. 19.00.
- 17–18/3 Dykmässan, Nacka strand, Stockholm.
Anmälan till Tomas Jangvik (tomas.jangvik@gmail.com).
- 26–27/5 Skärgårdsmässan, Djurgården, Stockholm. Vi visar upp dykning med tung utrustning och håller Dyktankhuset öppet för besökare.
Anmälan till Hans Bohlin (gosub70@gmail.com).
- 16–17/6 II. Internationales Klassik-Tauchertreffen, Stralsund, Tyskland.
Mer information på www.historische-taucher-gesellschaft.de.
- 24–26/8 European Historical Diving Event, Ebeltoft, Danmark.
Mer information på dykkehistorisk.dk.
- 1/9 Classic Dykträff, Axamo camping, Jönköping.
Anmälan till Thomas Helmersson (kajthomas@spray.se).

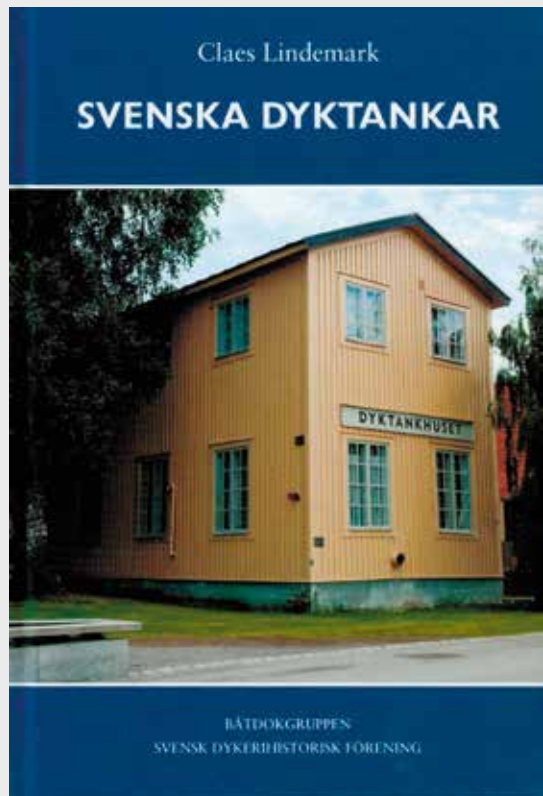
BOKEN SVENSKA DYKTANKAR

Nu kan du beställa boken *Svenska dyktankar* som är utgiven av Svensk Dykerihistorisk Förening i samverkan med förlaget Båtdokgruppen. Boken är ett nytryck av Dr Claes Lindemarks tre sedan länge slutsålda publikationer om dyktankarna på Galärvarvet i Stockholm, Nya Varvet i Göteborg och örlogsbasen i Karlskrona.

Boken blir din för det facila priset av 360 kronor – i detta pris ingår även portokostnad för leverans inom Sverige.

Mejla din beställning till info@sdhf.se samt överför relevant belopp till SDHF:s plusgiro 4400251-7, alternativt swisha summan till 1234700613. Glöm inte ange det antal böcker beställningen avser samt namn och adress.

Boken är utgiven i en begränsad upplaga, så tveka inte att säkra ett exemplar av den unika samlingsvolymen till ditt dyk bibliotek!

SVENSK DYKERIHISTORISK FÖRENING

KONTAKTUPPGIFTER

Besöksadress

Djurgårdsvägen 36 B
115 21 Stockholm

E-post

info@sdhf.se

Organisationsnummer

802422-8457

Bli medlem

Medlemsavgift 250 kr inbetalas via
plusgiro eller Swish
Ange namn, adress samt e-post

Plusgiro

4400251-7

Swish

Medlemsavgift 1236359491

Gåva 1234778940

Inköp 1234700613

Facebook

www.facebook.com/SvenskDHF

Hemsida

www.sdhf.se

Webbredaktör

Mattias Ekholm
webmaster@sdhf.se

STYRELSE

Ordförande

Birgitta Forsén
Fredsgatan 7, 431 67 Mölndal
0707 40 50 23
birgittagforsen@gmail.com

Vice ordförande

Hans Bohlin
Sörgårdsvägen 17, 755 92 Uppsala
0736 14 84 10
gousub70@gmail.com

Sekreterare

Bert Westenberg
Box 174, 439 21 Onsala
0702 37 96 52
bert.westenberg@bredband.net

Kassör

Åke Johansson
Essingestråket 21, 112 66 Stockholm
08 13 35 70
ake.johansson@electro.se

Klubbmästare

Lars Gustafsson
Ejdervägen 31, 141 72 Segeltorp
0702 55 82 98
lars.gustafsson@interspiro.com

Ledamot

Kent Forsén
Fredsgatan 7, 431 67 Mölndal
0703 60 21 04
kent.forsen.mma@telia.com

Ledamot

Hans Örnhammen
Havrestigen 15, 137 55 Tungelsta
0732 50 39 35
hans@ornhammen.se

Suppleant

Mattias Ekholm
Sviskonvägen 28, 175 49 Järfälla
0709 42 44 12
mattias@ekholm.se

Suppleant

Hans Forsman
Hasselbacken 38, 194 38 Upplands Väsby
0734 26 38 50
hans.forsman1@icloud.com

Adjungerad

Staffan von Arbin
Skredsviks Bua 432, 451 97 Uddevalla
0763 19 66 63
staffan.arbin@gmail.com

Adjungerad

Tomas Jangvik
Åbylundsvägen 52A, 137 32 Västerhaninge
0706 55 50 50
tomas.jangvik@gmail.com

Adjungerad

Berndt Lennholm
Saturnusvägen 13, 854 68 Sundsvall
0763 24 25 35
berndt.lennholm@gmail.com

HEDERSMEDLEMMAR

Bertil Jung 1997 †2014
Bo Cassel 1998 †2004
Anders Muren 1999 †2001
Ingvar Elfström 2000 †1998
Bengt Börjeson 2001 †2016

Claes Lindemark 2005 †2013
Ove Dahlstedt 2006 †2015
Dennis Österlund 2008 †2007
Uno Jakobsson 2012 †2006

Åke Follin 2014
Hans Örnhammen 2014
Ulf Holm 2016
Stig Insulán 2017

Retur till:

Svensk Dykerihistorisk Förening
c/o Åke Johansson
Essingestråket 21
112 66 Stockholm

SPONSORER

Vill ditt företag vara med och sponsra Svensk Dykerihistorisk Förening och Dyktankhuset? Det finns två nivåer av sponsorskap: Silver och Guld.

Silversponsorskap kostar 2500 kr/år och berättigar till en presentation i medlemstidningen *Signalinan*, företagslogon tryckt i färg två gånger/år i tidningen, inbjudan till aktiviteter i föreningens regi samt

företagslogo och länk på SDHF:s hemsida. Dessutom öppnas och förevisas Dyktankhuset kostnadsfritt tre gånger per år. Vid dessa tillfällen bjuds besökarna på kaffe, te och vatten.

Guldsporsorskap kostar 5000 kr/år och berättigar till allt ovanstående men ger sponsorn tillträde till Dyktankhuset hela fem gånger under ett år. Betalningsanvisningar finner du på sidan 31.

GULDSPONSORER

Aleris Flyg- och Dykmedicinskt Centrum
Ansell Protective Solutions
GDA Sverige

Ingenjörsfirma Curt Nyberg AB
Interspiro AB
NDE Sweden AB

Poseidon Diving Systems
Svenska Sportdykarförbundet
SVENTAB

SILVERSPONSORER

AirMedic.se
Dan Berg
Fartygsmagasinet i Stockholm AB

HydroCosmos
SI Property AB

Svensk Sjöentreprenad Malmö AB
YRGO Yrkesdykarskolan Göteborg

